

זכר מאמינים

עלון שבועי מבית "בני אמונים"

פרשת שמיני

בנתיבות אמונים

אמן ותפילה בפרשה

תפילה עושה מחצה

השלמת המחצית השנייה

לאחר שזכינו להבין במעט את דברי חז"ל, שומה עלינו לנסות ולברר, כיצד בכל אופן נוכל לפעול כדי שתפילתנו תתקבל במלואה?

את העצה הראשונה לכך מביא בספר 'לב אריה' (פרשת וארא) בשם ה'פני יהושע', שפירש את לשון הכתוב 'למנצח על השמינית' בדרך ייחודית: בכל יום מבקש האדם בשלוש תפילות 'סלח לנו', ולאור הכלל ש'תפילה עושה מחצה', צריך לומר שלאחר תפילת שחרית נמחלו מחצית עונותינו ונותרה מחצית. לאחר מנחה נמחל לו עוד רביעית [=חצי מהמחצית הנותרת], ולאחר ערבית נותרה בידו שמינית [=מחצית הרביעית]. אם כן יש לומר, שעל שמינית זו מבקש דוד המלך באופן מיוחד - 'למנצח על השמינית'.

לאור דברים אלו נמצא, שכלל שירבה האדם בתפילה, כך תגדל ישועתו, עד שתתמלא בקשתו במלואה. יסוד זה מופיע גם ב'פנים יפות' לפרשת תזריע (ויקרא יג) שמושה רבנו ע"ה כפל בקשתו בתפילתו על מרים בעת שנצטרעה, ואמר: א-ל נא רפא נא לה, וכל זאת כדי שתתקבל התפילה במלואה, על אף שבדרך כלל תפילה עושה רק מחצה.

כיצד ניצלו בני אהרן

"וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'" (ויקרא יו). בהוראה נוקבת-לב זו מסכמת התורה את אחת הטרגדיות הקשות שעבר עמנו בהיותו במדבר סיני, בפשירתם של נדב ואביהוא, שני בני אהרן אשר על גודל קדושתם העיד הקב"ה בכבודו באמרו (שם יג): "בקרובי אקדש".

נקדים ונאמר כי אין לנו השגה כלל ולו בקצה מדרגתם של קדושים אלו, על כן בבואנו לעסוק בפרשת מיתתם נוכל אך לצטט מדברי רש"י בפרשתנו על לשון הכתוב (י טז) "ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרם": "מלמד שאף עליהם [=אלעזר ואיתמר] נקנסה מיתה על עוון העגל, הוא שנאמר (דברים ט ט): "ובאהרן התאנה ה' מאד להשמידו" - אין השמדה אלא כילוי בנים, ותפילתו של משה ביטלה מחצה, שנאמר (שם): "ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא"."

דברים אלו כבר הובאו במדרש (ויק"ז א; י ה) כראיה לדעת רבי יהושע בן לוי ש'תפילה עושה מחצה ותשובה עושה הכל', שלא כדעת רבי יהודה שם שתשובה עושה מחצה, ותפילה עושה הכל.

לכלל זה ש'תפילה עושה מחצה', מוצאים אנו ביטוי אף בעניין מסעות בני ישראל במדבר, כפי שכותב ה'פנים יפות' על הפסוק (דברים א מו): "ותשובו בקדש מימי רבים - כימים אשר ישבתם", שכוונת הכתוב לומר שאחר שכלל ישראל בקשו מהקב"ה שלא יצטרכו לנוע ולגוד במדבר, עשתה תפילתם מחצה, בכך שכנגד אותן י"ט שנים בהן נעו ממקום למקום, י"ט שנים רצופות ישבו הם במנוחה - בקדש.

מדוע עושה התפילה רק מחצה

ובאמת יש להבין, מפני מה באמת קבע הקב"ה כחוק בעולמנו שתפילה תועיל רק למחצה?

בספר 'דרש משה' (מובא ב'ענים וזמירות ישראל', תהלים סא ב) מביא לכך שני טעמים, על פי לשון הכתוב בתהלים (שם) "שמעה אלקים רנתי הקשיבה תפילתי":

א. כיון שבהנהגת העולם שיתף הקב"ה גם את מדת החסד וגם את מדת הרחמים, והתפילה מועילה רק מצד מדת הרחמים, ממילא פועלת היא רק מחצית. לפי טעם זה ביאר לשון הכתוב הוא, שכאשר גם מדת הדין [=אלקים] תשמע את רנתי, מובטח אני שתענה תפילתי במלואה. ב. בהיותנו בגלות זקוקים אנו לסיוע ממונים שיעלו את תפילתנו למעלה, משום כך כוחה הולך ופוחת והיא עושה רק מחצה. לטעם זה נוכל לפרש שדוד המלך מבקש מהקב"ה שהוא עצמו ישמע את תפילתו, כך יהיה הוא מובטח שזו תתקבל במלואה.

הסבר נוסף אמר ראש ישיבת לומז'א הגאון רבי י. מ. גורדון זצ"ל ('נתיב ים', ח"ב תולדות המחבר): באמת יש בכח התפילה לפעול למלא את כל הבקשה, אלא שכיון שטבעו של האדם לבקש כפליים מן הנצרך לו [כמאמר חז"ל (קהלת רבה א יג) 'מי שיש לו מנה רוצה מאתיים'], על ידי שתפילה עושה מחצה ממילא הוא מקבל את כל מה שנצרך לו באמת.

על דרך זו הסביר פעם הרה"ק רבי אברהם המגיד מטריסק לאיש כפרי שהתקשה בהבנת דברי חז"ל אלו: מי שחלילה אינו מורגל בעבודת התפילה, אמר המגיד, אין הוא יודע כיצד וכמה עליו לבקש, ובשל כך מבקש הוא להשיג את 'כל העולם' בתפילתו. אך 'תפילה עושה מחצה' - ככל שהוא יגיל את עצמו יותר בתפילה, כך ימעיט את רצונותיו וילמד לבקש רק את הנצרך לו באמת, ויהא הוא מובטח שתפילתו תתקבל. ('חסידים מספרים' ח"ג עמ' 266)

פרשת פרה

על הפסוק "ואסף איש טהור את אפר הפרה" (במדבר יט ט) מביא בעל הטורים שני פסוקים נוספים בתנ"ך בהם נאמר 'ואסף': "ואסף המצורע" (מלכים ב' ה יא); "ואסף נדחי ישראל" (ישעיה יא יב), ידוע כי יש שייכות בין תיבות זהות לדורשן זו עם זו, וכך דורש בעל הטורים פסוקים אלו: ללמדנו שלעתיד לבוא כשיתקבצו נדחי ישראל [= "ואסף נדחי ישראל"], יבולע המוות לנצח [= "ואסף המצורע", שכן מצורע חשוב כמת] ושוב לא יצטרכו לאפר פרה [= "ואסף ... את אפר הפרה"].

ראשי התיבות של 'אפר' 'מצורע' 'נדחי' הם 'אמו', רמז לכך שבזכות עניית אמן נוכה לראות בתשועת ישראל שנרמזה בשלישה פסוקים אלו, וכדברי בעל הטורים (דברי מאיר חקת).

בעניין זה מסופר על הצדיק רבי צבי הירש מזידיטשוב

שכאשר פגש פעם את הרה"ק רבי אברהם חיים מזולטשוב, בקש להבין מפיו, מפני מה מוסיף הוא ונותן סגולות למבקשים מפיו ברכה וישועה, וכי לא די בכך שהוא מעתיר בעדם בתפילה? השיב לו המגיד מזולטשוב: הלא כבר קבעו חז"ל ש'תפילה עושה מחצה', אם כן אפוא, את הסגולות אני מחלק כדי להשלים את המחצית החסרה.

אולם רבי צבי הירש לא נותר חייב ואמר: כשלעצמי נוהג אני להתפלל על הפונים אלי כפליים ממה שבקשו, וממילא עושה התפילה את הכל... (בני שלשים תולדות).

כך באר הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ, את בקשתנו בברכת המזון 'ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם', ש'לכאורה היה מקום לתמוה, הרי כבר אמרו חז"ל (ברכות יז א) שהרצוי בעיני המקום ממילא רצוי הוא בעיני בני אדם, ואם כבר בקשנו שנמצא חן בעיני אלוקים, אין צורך שנחזור ונבקש שנישא חן גם בעיני בני אדם. אלא שעל פי הכלל ש'תפילה עושה מחצה' נוכל לומר, שתוספת זו נועדה אך כדי לכפול את הבקשה, כדי שלכל הפחות מחציתה הראשונה תתקיים, ואם מחצית זו תתקיים ונישא חן בעיני אלוקים, ממילא נישא חן גם בעיני בני אדם. ('זכרון אבות' על זמירות לש"ק, עמ' רח)

עצה נוספת לקבלת התפילה במלואה, מובאת אף היא ב'פנים יפות' לבעל ההפלאה (פרשת תולדות) ע"פ דברי חז"ל (ברכות ל א) שהמתפלל על החולה צריך לשתף את הציבור בתפילתו, ולבקש "בתוך שאר חולי ישראל". וביאר ההפלאה, שכאשר מתפלל האדם על החולה יחד עם אחרים, הרי שהתפילה בודאי תעשה מחצה, אולם עליו לכוון שהמחצית תועיל דווקא למטרה שלשמה הוא מתפלל, וכך יזכה לרפואה שלימה.

תשובה ותפילה יחד

מזן החיד"א ('צוארי שלל', וילך) מביא בשם ספר 'שכחת לקט', כי כיון שעניין זה של 'תפילה עושה מחצה' מובא במדרש כמחלוקת, כפי שכבר הבאנו בתחילת הדברים שלדעת רבי יהושע בן לוי תפילה עושה מחצה ותשובה עושה הכל, ולדעת רבי יהודה תשובה עושה מחצה ותפילה עושה

לא המדרש עיקר אלא המעשה (אבות א י) נאה דורש ונאה מקיים (תוי"ט יד ט) וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימו (אגרת הרמב"ן)

הכל, הרי שמי שחוזר בתשובה בנוסף לתפילתו, יצא ידי חובת כל השיטות, ומובטח הוא שמשאלותיו יתמלאו לטובה במלואן.
לפי זה מבאר החיד"א את הפסוק שנאמר בהפטרות 'שובה' (הושע יד ג): "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", שאם תקחו עמכם דברים [=תפילה] ובנוסף גם תשובו אל ה', יקוים בכם המשך הכתוב "כל תשא עוון..." ובקשתכם תתקבל במלואה.

בספר 'בן אורי' (לפרשת מסעי) מוסיף ומבאר לפי זה את האמרה הנוגעת לימי הרחמים 'ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', ש"ע"י צירוף תפילה לתשובה בוודאי יעביר הקב"ה את רוע הגזירה, הן לסובר שתפילה עושה הכל, והן לסובר שתשובה עושה הכל. ומוסיף ה'בן אורי', לכן אנו אומרים 'ותשובה' ותפילה' בו' החיבור, ללמדנו שכל אחת מהן פועלת בכח הצטרפותה לחברתה.

מעניין לציין כאן לדברי רבינו חיים פאלאגי בספרו 'מצא חיים' (עג ה) שאף שבשאר ימות השנה תפילה עושה מחצה, ביום הכפורים בודאי עושה התפילה את הכל. ולאור האמור נכלל אולי לבאר זאת, שביום הכפורים מצטרפת התשובה לתפילה, ובכך נעשה הכל.

ופעם אמר הרה"ק רבי פנחס מקוריין: בפי העולם שגורה האמרה 'תפילה - העלפט'. והנה, למילה 'העלפט' בלשון אשכנז ישנן שתי משמעויות - 'מחצית' ו'עורה', לפי זה אפשר לומר בדרך צחות, שאמנם בדרך כלל 'תפילה עושה מחצה', אך ביכולתה גם לעזור ולפעול הכל. ('אמרי פנחס' ח"ב, שער התפילה אות יא)

תפילה מביאה המחצית לשלימות

בשם האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב זצ"ל מובא, שביאר את העניין ע"י העובדה הפשוטה שקבלת התפילה תלויה בשני דברים: מחצית בהקב"ה - הנותן, ומחצית באדם - המקבל. והנה, הקב"ה מצדו בוודאי מבקש תמיד להשפיע מטוב ידו הרחבה

והמלאה לכל יהודי ויהודי באשר הוא. אם בכל אופן ישנו עיכוב בטובה חלילה, אין זה אלא מחמת שהמקבל אינו ראוי לכך. לצורך כך נועדה התפילה, שהיא 'עושה' - [מלשון 'ועשתה את ציפריה'], כלומר מתקנת ומשלימה את נפשו של המקבל [-המחצית השנייה], כדי שיהיה הוא כלי ראוי לקבלת השפע, ואז מקבל הוא את הכל! (זכרונם לברכה' פרלוב, ח"א עמ' תפב)

בדרך דומה ביאר בנו האדמו"ר רד"מ מטשורטקוב ('דברי דוד', ליקוטים עמ' קה) שעל המתפלל לעשות ולתקן את עצמו על ידי התפילה, כדי שיהיה הוא כלי ראוי לקבלת השפעתו הטובה של הקב"ה, ורק כך מובטח הוא שתתקבל תפילתו.

וזכר סיפרו חסידים על אותו גס רוח שבכל עת מצוא היה רגיל לבקש שתשרה עליו רוח הקודש. כאשר שמע על כך רבי פנחס מקוריין אמר: גאוותו של זה הביאה אותו לחשוב כי ראוי הוא לרוח הקודש, אך כיון שבאמת לא היה ראוי לכך, עשתה תפילתו מחצה, והוא נותר עם 'רוח' ו'לא קודש'...

רמז אמן לפרשת פרה

על הפסוק "ואסף איש טהור את אפר הפרה" (במדבר יט ט) מביא 'בעל הטורים' שני פסוקים נוספים בתנ"ך בהם נאמר 'ואסף': "ואסף המצורע" (מלכים ב' ה יא); "ואסף נדחי ישראל" (ישעיה יא יב), ידוע כי יש שייכות בין תיבות זהות לדורשן זו עם זו, וכך דורש בעל הטורים פסוקים אלו: ללמדנו שלעתיד לבוא כשיתקבצו נדחי ישראל [= "ואסף נדחי ישראל"], יבולע המוות לנצח [= "ואסף המצורע", שכן מצורע חשוב כמת] ושוב לא יצטרכו לאפר פרה [= "ואסף ... את אפר הפרה"].

ראשי התיבות של 'אפר' 'מצורע' 'נדחי' הם 'אמן', רמז לכך שבזכות עניית אמן נזכה לראות בתשועת ישראל שנרמזה בשלשה פסוקים אלו, וכדברי בעל הטורים (דברי מאיר חקת).

ניתן לשמוע שיעור זה מפי הרה"ג רבי ישראל מאיר שושן במוקד 'קול אמונים' 03-9139191

מעשה אמונים

סיפור שבועי על אמן ותפילה

תפילה עושה מחצה

רבי בנימין זאב יעקבזון זצ"ל, לימים אב"ד קופנהגן, לא ידע את נפשו. שנים לא מעטות עברו עליו ועל אשתו מיום נישואיהם, וטרם זכו הם לפני בטן. במהלך שנות ההמתנה המייסרת שפכו השניים דמעות בתפילותיהם, ניסו את מזלם אצל טובי הרופאים, אך הישועה טרם הופיעה.

שלהי דקייטא תרפ"א. בכפר הנופש שלחופה של העיר המבורג סובב רבי בנימין זאב אנה ואנה במבוכה. את הדרך הרחוקה עד לכאן עשה בעצתו של ידיד קרוב שדבר צרתו נגע ללבו. 'זו הודמנות מיוחדת במינה' - שיכנע הידיד, 'הצדיק רבי ישראל מטשורטקוב, הנודע כפועל ישועות בקרב הארץ, מגיע לנפוש בהמבורג למשך מספר ימים, אפשר שגם אתה תיושע מברכתו'.

רבי בנימין זאב לא חשב פעמיים, עד מהרה הוא עלה אל הרכבת הנוסעת המבורגה, ולאחר נסיעה ארוכה מצא עצמו בפתח מעונו של הרבי. אלא שדווקא כעת, בעמדו על מפתח הדלת אחזו לפתע פיק ברכיים. כבן-אשכנז שורשי, לא הכיר כלל את עולם החסידות, הוא לא ידע כיצד לפנות לאדמו"ר, ובסתר לבו חשש גם מהתגובה שיקבל.

לבסוף אור אומץ ונקש על הדלת...

הפתעתו קיבל אותו הרבי בסבר פנים יפות, הושיבו ליד השולחן ובמאור פנים המתין למוצא פיו. במילים קצרות תאר רבי בנימין זאב את צרתו, ומשסיים דבריו תלה עיניו ברבי שישב על כסאו אחזו שרעפי קודש.

דקות מספר חלפו בהמתנה, ולפתע נעור הרבי ושאל - 'ומה תבקש?'

'שנים עשר בנים כמניין שבטי י-ה' - השיב רבי בנימין זאב ללא היסוס, ובעצמו לא ידע מהיכן צצו המלים בפיו.

'אם רצון המקום כן, בוודאי ימלא מבוקשך' - הפטיר הרבי.

רבי בנימין זאב שהתשובה לא סיפקה אותו החליט שלא להרפות. 'אני יודע שברצות ה' ימלא את בקשתך, אולם אני מבקש שהרבי ישפיע על כך בכוח תפילתו'. הרבי לא השיב, רק

חזר ואמר 'אם רצון ה' כן, ימלא לך את מבוקשך'. רצה רבי בנימין לשלש בקשתו, אך הגבאי היסה אותו והזכיר לו שהרבי כבר אמר את דברו פעם ופעמיים, כעת מוכרח הוא לנוח. עליו אפוא ללכת...

שנים חלפו מאז. רבי בנימין זאב החל לפעול במסגרת אגודת ישראל באירופה ואף ניהל את 'קרן התורה' שנוסד מטעמה. במהלך אותם שנים נוצר קשר מיוחד בינו לבין בן הרבי - מי שכונה רבי בערניו' - שמפעם לפעם היה תוהה באזניו: 'מדוע אין כבודו מבקר אף פעם אצל אבי?', אך רבי בנימין היה משיב, שכל עוד אין לו מטרה מיוחדת, אין הוא מעזי להטריד לחנם את גדולי ישראל.

באחד הימים נגיש רבי בערניו לרבי בנימין ואמר לו, כי בביקורו האחרון אצל אביו פקד עליו אביו להביאו לפניו. לפנייה כה אישית הוא לא יכול היה לסרב, וכעבור זמן מה נסעו הם יחדיו לחצר הרבי מצ'ורטקוב.

משאך נכנס רבי בנימין זאב אל החדר, לאחר שנים בהן לא זכה לראות את הרבי פנים אל פנים, פתח הרבי ואמר: 'זו? ...'

רבי בנימין לא הופתע, בוזכרונו עלתה מיד בקשתו מהרבי באותה פגישה בלתי נשכחת - 'שנים עשר בנים כמניין שבטי י-ה', והוא ענה מיד: 'ששה בנים, ב'ה!'. 'אכן, ממש כפי שסברתי,

תפילה עושה מחצה! הפטיר הרבי, וציוה: 'בערניו', הבא לעקאך ומשקה'.... ('אשא דעי למרחוק' עמ' קפה)

גלויים וידועים לכל

"אמרתי לעורך אתכם על ענין השיחה בשעת התפילה. פעמים רבות הנני עומד ומשתומם כאשר הנני רואה משוחחים דוקא באמצע חזרת הש"ץ או עניית אמן יהא שמיא רבא. הכי אי אפשר להתאפק עד לאחר סיום התפילה או אמירת הקדיש?"

בגודל ענין עניית 'אמן' אין צורך להאריך, אחר שהם דברים גלויים וידועים לכל. מצד אחד גודל השכר לכל 'אמן' ומאידיך גיסא העונש הנורא על מי שאינו עונה."

לכבוד יומא דהילולא החל בשבת קודש פרשת שמיי

(קונטרס דברי מוסר [הדרכות ממרן בעל ה"ישועות משה" מויז'ניץ] שנים תשמ"ו - תש"נ עמ' פה)

